

AZƏRBAYCANDA YAŞIL İQTİSADİYYATIN MALİYYƏLƏŞMƏ MƏNBƏLƏRİ

UOT 330.341.1

<https://doi.org/10.30546/3006-0346.2025.3.87.618>

ƏFSANƏ CƏFƏROVA

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti,
dissertantE-mail: jafarova.afsana18@gmail.com<https://orcid.org/0009-0002-3465-4486>

Giriş

Qlobal iqlim dəyişikliyi və ətraf mühit problemləri dövlətləri daha dayanıqlı və ekoloji yönümlü iqtisadi modellər axtarmağa sövq etmişdir. Bu kontekstdə yaşıl iqtisadiyyat anlayışı – iqtisadi artımı ekoloji davamlılıqla uzlaşdırən bir model – dünya miqyasında aktual tədqiqat sahəsinə çevrilmişdir. Azərbaycan da bu çağırışlara cavab olaraq yaşıl iqtisadiyyata keçid prosesinə start vermiş və bir sıra strateji sənədlər qəbul etmişdir. Bu keçidin uğurla həyata keçirilməsi isə ilk növbədə adekvat maliyyələşmə mexanizmlərinin mövcudluğu ilə sıx bağlıdır.

Bu məqalənin məqsədi Azərbaycanda yaşıl iqtisadiyyatın maliyyə mənbələrinin strukturunu təhlil etmək, əsas aktorları və maliyyələşmə mexanizmlərini müəyyənləşdirmək və bu sahədə mövcud çağırışları üzə çıxarmaqdır. Tədqiqat analitik və müqayisəli yanaşmalar əsasında hazırlanmışdır və aktual statistika, dövlət proqramları və beynəlxalq hesabatlarla əsaslanır.

Azərbaycanda yaşıl iqtisadiyyatın maliyyə mənbələrinin təhlili

Yaşıl iqtisadiyyat anlayışı yalnız ekoloji deyil, həm də iqtisadi və institusional transformasiyanı nəzərdə tutur. Bu modelə keçidin dayanıqlılığını təmin edən əsas mexanizmlərdən biri maliyyələşmə strategiyasıdır. Azərbaycanda yaşıl iqtisadiyyatın formalaşması və davamlı inkişafı üçün tələb olunan maliyyə resurslarının mənbələrinin strukturlaşdırılması, onların effektivliyi və koordinasiyası məsələləri aktuallıq kəsb edir. Bu bölmədə yaşıl iqtisadiyyatın maliyyələşmə mənbələrinin sistemli analizi təqdim olunur və üç əsas istiqamət üzrə – dövlət maliyyəsi, beynəlxalq donor dəstəyi və özəl sektor investisiyaları geniş təhlili aparılır.

Dövlət büdcəsi və milli proqramların maliyyə çərçivəsi

Dövlət maliyyəsi Azərbaycanda yaşıl iqtisadiyyatın inkişafında strateji əsaslardan biridir. Dövlət büdcəsi çərçivəsində yaşıl iqtisadiyyatla bağlı xərclər müxtəlif sahələrə əhatə edir və çoxşaxəli proqram sənədləri vasitəsilə həyata keçirilir. Xüsusilə “Azərbaycan Respublikasının 2022–2026-cı illər üzrə sosial-iqtisadi inkişaf Strategiyası” və “2023–2030-cu illər üçün bərpaolunan

enerji mənbələrinin İnkişafı Strategiyası” bu istiqamətdə əsas hüquqi və institusional baza rolunu oynayır.

Bu proqramlar çərçivəsində dövlət vəsaitləri aşağıdakı istiqamətlərə yönəldilir:

- Bərpa olunan enerji infrastrukturalarının inkişafı (günəş, külək və bioenerji); 2023-cü ildə beynəlxalq mənbələrin məlumatına əsasən Azərbaycan bərpa olunan enerji ehtiyatlarını ümumilikdə 567 MVt artıraraq 1688 MVt-a çatdırmışdır. Bu artım əsasən hidroenergetika, günəş və külək enerjisi sahələrində müşahidə edilmişdir [5]. Qeyd edək ki, bu rəqəm Azərbaycanın enerji təhlükəsizliyinin təmin edilməsində və iqlim dəyişikliyi ilə mübarizədə strateji rol oynayır.

- Alternativ nəqliyyat sistemlərinin qurulması (elektromobil şəbəkələri, yaşıl nəqliyyat dəhlizləri);
- Ekoloji idarəetmə sistemlərinin modernləşdirilməsi;
- Resursların effektiv istifadəsini təşviq edən texnologiyaların tətbiqi.

Maliyyə Nazirliyinin 2023-cü il dövlət büdcəsi hesabatlarına əsasən, yaşıl enerji sahəsinə yönəldilən dövlət vəsaiti 230 milyon manatı ötmüşdür ki, bu da sektorun strateji prioritet olduğunu nümayiş etdirir [2].

Azərbaycanda yaşıl iqtisadiyyatın maliyyələşmə mənbəyi kimi beynəlxalq donorların rolu

Azərbaycan Respublikası son illərdə yaşıl iqtisadiyyatın inkişaf etdirilməsi istiqamətində beynəlxalq əməkdaşlığa xüsusi önəm verir. İqlim dəyişikliyi ilə mübarizə, bərpa olunan enerji potensialının reallaşdırılması, enerji səmərəliliyi və ekoloji sabitliyin təmin olunması kimi sahələrdə beynəlxalq donor təşkilatlarının maliyyə və texniki dəstəyi həlledici rol oynayır. Bu dəstək həm layihə maliyyələşdirilməsi, həm institusional potensialın gücləndirilməsi, həm də qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi sahələrini əhatə edir.

Aşağıda Azərbaycanın bu sahədə əsas tərəfdaşları qeyd edilib:

1. BMT-nin İnkişaf Proqramı (UNDP):

UNDP Azərbaycanda enerji səmərəliliyi, iqlim dəyişmələri ilə mübarizə və bərpa olunan enerji sahəsində layihələrin əsas tərəfdaşlarından biridir. “Azərbaycan üçün İqlim Dəyişmələrinə Qarşı Dayanıqlılığın Gücləndirilməsi” layihəsi çərçivəsində müxtəlif dövlət qurumlarına

texniki yardım göstərilmişdir.

2. Dünya Bankı (World Bank):

Dünya Bankı Azərbaycanda ekoloji dayanıqlı iqtisadi artımı təşviq edən layihələrin maliyyələşdirilməsində fəal iştirak edir. 2022-ci ildə Dünya Bankının “Yaşıl, Elastik və İnküziv İnkişaf” (GRID) yanaşması əsasında hazırladığı qiymətləndirmə sənədində Azərbaycana tövsiyə və dəstək mexanizmləri təqdim edilmişdir.

3. Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı (EBRD):

EBRD Azərbaycanda yaşıl maliyyələşmənin təşviqi və özəl sektorda ekoloji standartların tətbiqi üzrə fəaliyyət göstərir. Bank “Yaşıl İqtisadiyyat Keçid Proqramı” (GET) çərçivəsində Azərbaycanda enerjiyə qənaət və yaşıl texnologiyaların tətbiqini dəstəkləyir.

4. Asiya İnkişaf Bankı (ADB):

ADB 2023-cü ildə təqdim etdiyi “Azərbaycan: Yaşıl Enerji Gələcəyi” strategiyasında ölkədə bərpa olunan enerji və ekoloji sabitliyə yönəlmiş layihələrin maliyyələşdirilməsini prioritet elan etmişdir. Bank tərəfindən texniki dəstək və güzəştli kreditlər vasitəsilə yaşıl enerji təşəbbüsləri maliyyələşdirilmişdir.

5. İslam İnkişaf Bankı (IsDB):

Bank xüsusilə kənd yerlərində dayanıqlı enerji təminatı və yaşıl infrastruktura dəstək verir. 2022–2024-cü illər ərzində Azərbaycanın kənd ərazilərində alternativ enerji texnologiyalarının tətbiqi üzrə maliyyə yardımı göstərilmişdir.

Beynəlxalq donorlar əsasən aşağıdakı maliyyə və institusional alətlər vasitəsilə fəaliyyət göstərirlər:

- Güzəştli kreditlər və qrantlar (soft loans and grants);
- Texniki yardım və ekspertiza dəstəyi;
- Pilot layihələrin birgə maliyyələşdirilməsi;
- İqlim fondları (Green Climate Fund, GEF və s.);
- Sahibkarlıq və innovasiya fondlarının yaradılması;
- Qlobal donor platformaları (NAMA Facility, Climate Investment Funds).

Məsələn, 2020–2024-cü illərdə beynəlxalq donorlar tərəfindən Azərbaycana yaşıl iqtisadiyyatla bağlı layihələr üçün təxminən 500 milyon ABŞ dolları dəyərində texniki və maliyyə yardımı göstərilmişdir [6].

Azərbaycanda yaşıl maliyyələşmədə yaşıl istiqrazların potensialı və tətbiqi imkanları

Bu gün bütün dünyada yaşıl iqtisadiyyatın maliyyələşdirilməsində innovativ maliyyə alətləri mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu alətlərdən biri və dünya praktikasında ən çox istifadə olunanı yaşıl istiqrazlar (green bonds) hesab olunur. Yaşıl istiqrazlar ətraf mühitə faydalı olan layihələrin maliyyələşdirilməsi məqsədilə buraxılan xüsusi borc alətləri olaraq həm dövlət, həm də özəl sektor üçün alternativ maliyyə mənbəyi kimi çıxış edir.

Azərbaycan üçün yaşıl istiqrazların tətbiqi həm iqlim dəyişmələrinə uyğunlaşma siyasətinin gücləndirilməsi, həm də maliyyə bazarlarının şaxələndirilməsi baxımından olduqca aktualdır. Ölkənin 2030-cu ilə qədər milli iqlim öhdəlikləri (NDC-lər) çərçivəsində karbon emissiyalarının azaldılması, bərpaolunan enerji payının artırılması və ekoloji təhlükəsizliyin təmin olunması üzrə hədəflər qoyulmuşdur. Bu məqsədlərə çatmaq üçün təkcə dövlət vəsaitləri kifayət etmədiyindən, yaşıl istiqrazlar vasitəsilə xarici və yerli investorların cəlb olunması strateji əhəmiyyət daşıyır.

Hazırda Azərbaycanda yaşıl istiqraz bazarı ilkin inkişaf mərhələsindədir. 2023-cü ildə Azərbaycan Mərkəzi Bankı, Bakı Fond Birjası və bir sıra beynəlxalq tərəfdaşlarla birlikdə yaşıl istiqrazların buraxılışı üçün normativ və texniki çərçivələrin formalaşdırılması üzərində iş aparmağa başlamışdır. Bakı Fond Birjası tərəfindən yaşıl, sosial və davamlı inkişaf istiqrazlarının siyahıya alınması üçün Xüsusi Listinq Qaydalarının hazırlanması planlaşdırılır. Buna baxmayaraq, ölkədə bu günə qədər praktiki olaraq yaşıl istiqraz buraxılışı həyata keçirilməmişdir. Bunun əsas səbəbləri sırasında uyğun hüquqi mexanizmlərin olmaması, investorlar üçün şəffaflıq və hesabatlılıq mexanizmlərinin zəifliyi, həmçinin maliyyə institutlarında bu alətə dair kifayət qədər bilik və təcrübənin olmaması göstərilə bilər.

Azərbaycanda yaşıl istiqrazların uğurla tətbiq olunması üçün aşağıdakı addımların atılması məqsədəuyğun hesab olunur:

1. Normativ-hüquqi çərçivənin formalaşdırılması: Yaşıl istiqrazların buraxılması, istifadəsi və hesabatlılığına dair milli standartlar hazırlanmalı və beynəlxalq praktikaya uyğunlaşdırılmalıdır (məsələn, ICMA Green Bond Principles əsasında).

2. Pilot layihələrin həyata keçirilməsi: Dövlət və özəl sektorun tərəfdaşlığı ilə enerji, su idarəçiliyi və tullantıların emalı kimi sahələrdə yaşıl istiqrazlar vasitəsilə ilk layihələrin maliyyələşdirilməsi həyata keçirilməlidir.

3. İnvestor məlumatlılığının artırılması: Kapital bazarlarında iştirak edən tərəflər, xüsusilə banklar, sığorta şirkətləri və pensiya fondları yaşıl istiqrazların üstünlükləri barədə məlumatlandırılmalıdır.

4. Beynəlxalq əməkdaşlığın gücləndirilməsi: Dünya Bankı, AYİB, UNDP kimi qurumlarla texniki və maliyyə dəstəyi mexanizmləri inkişaf etdirilməlidir.

Əgər bu sahədə zəruri addımlar atılarsa, yaşıl istiqrazlar Azərbaycanın yaşıl iqtisadiyyata keçidində əhəmiyyətli maliyyə alətinə çevrilə bilər. Bu, eyni zamanda ölkədə kapital bazarlarının dərinləşməsi və beynəlxalq investorlar üçün daha cəlbedici mühitin formalaşması ilə nəticələnəcəkdir.

Azərbaycanda özəl sektorun yaşıl maliyyələşmədə rolu

Korporativ sosial məsuliyyət strategiyaları çərçivəsində ətraf mühitə dost layihələrə investisiyaların artırılması özəl müəssisələrin yaşıl iqtisadiyyata inteqrasiyası prosesini sürətləndirir. Bu isə özəl şirkətlər üçün yalnız reputasiya və brend dəyəri baxımından deyil, həm də uzunmüddətli iqtisadi dayanıqlılıq kontekstində də əhəmiyyətlidir. Buna görə də Azərbaycanda da qlobal səviyyədə olduğu kimi yaşıl iqtisadiyyatın maliyyələşməsində özəl sektorun rolu artan dinamika ilə inkişaf edir. 2023-cü ildə Azərbaycanda özəl sektor tərəfindən yaşıl iqtisadiyyata ayrılan maliyyə 720 milyon ABŞ dolları həddində olmuşdur [1]. Bu 2022-ci illə müqayisədə 35% artım təşkil edir. Burada xarici investorların payı 2022-ci ildə 68 %, 2023-cü ildə isə 4% artaraq 72% olmuşdur. Yerli investorların payı isə 2022-ci ildə 32 %, 2023-cü ildə isə 4 % azalaraq 28% olmuşdur. Müqayisəli təhlildən aydın olur ki, xarici investorların artan üstünlüyü yerli kapitalın məhdud imkanları ilə əlaqədardır [7].

Cədvəl. 2023-cü ildə özəl sektorun yaşıl iqtisadiyyata investisiyalarının paylanması

Sektor	İnvestisiya həcmi (milyon dollar)	Ümumi investisiyada payı (%)	Əsas investorlar
Günəş enerjisi	320	44.4%	Masdar (BƏƏ), ACWA Power (Səudiyyə)
Külək enerjisi	180	25.0%	BP, Equinor (Norveç)
Tullantıdan əldə olunan enerji	75	10.4%	Azerclean, GreenTech (Türkiyə)
Hidroenerji	95	13.2%	Azərenerji, özəl yerli investorlar
Yaşıl nəqliyyat	50	7.0%	Bakı Elektrik Avtobusları (BakuBus)

Mənbə: Azərbaycan Energetika Nazirliyi (2024), EBRD *İnvestisiya Monitoru* [1] [4].

Özəl sektorun investisiyaları üçün əsas hədəf 2030-cu ilə qədər 2 milyard dollar yaşıl sərmayə cəlb etməkdir [3].

Nəticə

Azərbaycanda yaşıl iqtisadiyyatın formalaşması və davamlı inkişafı üçün maliyyələşmə mənbələrinin müxtəlifləşdirilməsi və institusional çərçivənin təkmilləşdirilməsi həlledici əhəmiyyətə malikdir. Hazırkı mərhələdə yaşıl iqtisadiyyat layihələrinin maliyyələşməsi əsasən dövlət büdcəsi və beynəlxalq maliyyə institutlarının texniki və maliyyə yardımları hesabına həyata keçirilir. Lakin bu mexanizmlər uzunmüddətli inkişaf üçün yetərli deyil və alternativ maliyyələşmə alətlərinin —

yaşıl istiqrazlar, ekoloji investisiya fondları, dövlət-özəl tərəfdaşlığı çərçivəsində həyata keçirilən təşəbbüslər və vergi güzəştləri kimi təşviqedici tədbirlərin tətbiqi zərurəti ortaya çıxır.

Ölkədə yaşıl maliyyə alətlərinin tətbiqi üçün müvafiq hüquqi-normativ bazanın və maliyyə infrastrukturunun inkişafı da zəruridir. Bundan əlavə, maliyyə institutlarının və investorların yaşıl layihələrə dair bilik və bacarıqlarının artırılması, ekoloji və sosial risklərin düzgün qiymətləndirilməsi və bu istiqamətdə şəffaf hesabatlılıq sistemlərinin qurulması da maliyyələşmə mexanizmlərinin effektivliyini artıran mühüm amillər kimi ön plana çıxır.

Azərbaycanda yaşıl iqtisadiyyatın maliyyələşmə potensialının reallaşdırılması üçün yalnız texniki və maliyyə vasitələri deyil, həm də institusional koordinasiya, siyasi iradə və cəmiyyətin ekoloji şüur səviyyəsinin yüksəldilməsi kimi çoxölçümlü yanaşmalar vacibdir. Beləliklə, yaşıl iqtisadiyyatın maliyyələşməsi sahəsində kompleks və sistemli yanaşmanın tətbiqi ölkənin ekoloji dayanıqlılıq və iqtisadi diversifikasiya hədəflərinə çatmasında əsas rol oynaya bilər.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. *Azərbaycan Energetika Nazirliyi*, 2024
2. *Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyi (2023) 2023-cü il üzrə dövlət büdcəsinin icrasına dair illik hesabat*. Bakı <https://maliyye.gov.az/>
3. *Azərbaycanın Yaşıl İqtisadiyyat Strategiyası*, 2021
4. *EBRD, 2024, Green Economy Transition Annual Review*. London
5. *IRENA, 2024, Renewable Capacity Statistics 2024*.
6. *UNDP & ADB, 2024*
7. *World Bank, 2024. Private Sector Participation in Green Finance*. Washington

XÜLASƏ

Müasir dövrdə iqlim dəyişiklikləri və ekoloji tarazlığın pozulması iqtisadiyyatların dayanıqlı inkişaf modelinə keçidini zəruri etmişdir. Bu kontekstdə yaşıl iqtisadiyyat anlayışı – ekoloji cəhətdən davamlı, resurs effektiv və aşağı karbon emissiyalı inkişaf strategiyası – milli iqtisadi siyasətlərin əsas istiqamətlərindən birinə çevrilmişdir. Yaşıl iqtisadiyyatın effektiv şəkildə formalaşdırılması və inkişafı isə əsasən onun maliyyələşmə mexanizmlərindən asılıdır. Bu məqalədə Azərbaycanda yaşıl iqtisadiyyatın maliyyə təminatı məsələləri ətraflı təhlil olunur, mövcud maliyyə mənbələri (dövlət büdcəsi, beynəlxalq donorlar, kommersiya bankları, yaşıl fondlar və yaşıl istiqrazlar) sistemli şəkildə analiz edilir. Məqalə çərçivəsində qeyd olunur ki, yaşıl iqtisadiyyatın

davamlı inkişafı üçün yalnız dövlət resurslarına əsaslanmaq yetərli deyil, ona görə də alternativ maliyyə alətlərinin və institusional mexanizmlərin tətbiqi zəruridir. Beynəlxalq təcrübə ilə müqayisəli yanaşma əsasında, Azərbaycanda yaşıl layihələrin maliyyələşdirilməsi üçün mövcud imkanlar və struktur problemlər müəyyənləşdirilir. Həmçinin yaşıl istiqrazların tətbiqi, dövlət-özəl tərəfdaşlığı, ekoloji vergi və subsidiyalar, yaşıl kreditlər və beynəlxalq donor təşkilatların rolu kimi amillər diqqət mərkəzinə çəkilir. Məqalənin nəticəsi olaraq yaşıl maliyyələşmənin institusional əsaslarının gücləndirilməsi, hüquqi tənzimləmə mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsi və maliyyə bazarlarında yaşıl alətlər üzrə şəffaflığın artırılması istiqamətində təkliflər irəli sürülür.

Açar sözlər: *yaşıl iqtisadiyyat, yaşıl maliyyə, davamlı inkişaf, maliyyələşmə mənbələri.*

Afsana Jafarova;
Doctoral Candidate, UNEC
E-mail: jafarova.afsana18@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0002-3465-4486>

Sources of Financing for the Green Economy in Azerbaijan

SUMMARY

In the modern era, climate change and environmental imbalance have necessitated a shift towards sustainable development models in national economies. In this context, the concept of a green economy — an ecologically sustainable, resource-efficient, and low-carbon development strategy — has become one of the primary directions of national economic policies. The effective formation and development of a green economy largely depend on its financial support mechanisms. This article provides a detailed analysis of the financing sources for the green economy in Azerbaijan, including state budget allocations, international donors, commercial banks, green funds, and green bonds. It is argued that relying solely on public funding is insufficient for the long-term sustainability of green initiatives; thus, the implementation of alternative financing tools and institutional mechanisms is essential. Through a comparative approach with international practices, the article identifies the current opportunities and structural challenges in financing green projects in Azerbaijan. Special attention is paid to the role of green bonds, public-private partnerships, environmental taxes and subsidies, green loans, and international donor organizations. The article concludes with proposals aimed at strengthening the institutional

foundations of green financing, improving the legal and regulatory framework, and enhancing transparency in green financial instruments.

Key words: *green economy, green finance, sustainable development, financing sources.*

Афсана Джафарова;
Аспирант, UNEC;
E-mail: jafarova.afsana18@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0002-3465-4486>

Источники финансирования зеленой экономики в Азербайджане

РЕЗЮМЕ

В современную эпоху изменения климата и нарушение экологического баланса требуют перехода к устойчивым моделям развития в национальных экономиках. В этом контексте концепция "зелёной экономики" — экологически устойчивой, ресурсосберегающей и низкоуглеродной стратегии развития — становится одним из приоритетных направлений государственной экономической политики. Эффективное формирование и развитие зелёной экономики во многом зависит от механизмов её финансирования. В данной статье подробно анализируются источники финансирования зелёной экономики в Азербайджане, включая государственный бюджет, международные доноры, коммерческие банки, зелёные фонды и зелёные облигации. Указывается, что опора только на государственные ресурсы недостаточна для устойчивого развития экологических инициатив; необходимо внедрение альтернативных финансовых инструментов и институциональных механизмов. На основе сравнительного анализа с международным опытом в статье выявляются существующие возможности и структурные проблемы в сфере финансирования зелёных проектов в Азербайджане. Особое внимание уделяется роли зелёных облигаций, государственно-частного партнёрства, экологических налогов и субсидий, зелёных кредитов и международных организаций-доноров. В заключение приводятся рекомендации по укреплению институциональных основ зелёного финансирования, совершенствованию правового регулирования и повышению прозрачности зелёных финансовых инструментов.

Ключевые слова: *Зелёная экономика, зелёное финансирование, устойчивое развитие, источники финансирования.*